Jon Arrizabalaga
Institució Milà i Fontanals d'Investigació en Humanitats (IMF – CSIC)
jonarri@imf.csic.es
ORCID: 0000-0002-0740-4951

Jaume de Puig Oliver
Institut d'Estudis Catalans
jpuig@iec.cat

CRÒNICA I CONCLUSIONS DE LA IV TROBADA INTERNACIONAL D'ESTUDIS SOBRE ARNAU DE VILANOVA

La IV Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova va transcórrer en dues fases, sempre en horari de tarda, durant els mesos d'octubre i novembre de 2021: la primera els dies 5, 6 i 7 d'octubre, la segona el 3 i 4 de novembre. Amb l'excepció de la sessió inaugural (5 d'octubre) i la de cloenda, que van tenir un format híbrid (4 de novembre), totes les altres van ser exclusivament en línia, en atenció a les singulars circumstàncies de la pandèmia de la Covid-19.

I. Sessió inaugural

Salutació

El dia 5 a la tarda es va celebrar la sessió inaugural, presidida pel Dr. Armand Puig i Tàrrech, rector de l'Ateneu Universitari Sant Pacià (AUSP), que va donar la benvinguda a tots els participants. La senyora Marta Prevosti, vicepresidenta de l'Institut d'Estudis Catalans (en endavant IEC), es va felicitar per la celebració de la IV Trobada, que ha de dinamitzar el futur dels estudis arnaldians i ha d'impulsar la continuació dels AVOThO.

Centre de Filosofia i Teologia Medievals Catalanes

Després, introduïts per Armand Puig, Jordi Gayà, Jaume Mensa i Alexandre Fidora van presentar el Centre d'Estudis de Filosofia i Teologia Medievals Catalanes (CFTMC). Jordi Gayà va explicar que el Centre era el resultat de la fusió de dos centres preexistents a l'interior de l'AUSP: el Seminari de Teologia dels Països Catalans, anomenat posteriorment Seminari de Teologia Medieval Catalana, i el Centre Internacional d'Estudis sobre Arnau de

Vilanova. A part de continuar estudiant el pensament català medieval, el nou Centre impulsarà la publicació d'enquirídions que ajudin a conèixer els millors representants del pensament que han sortit de Catalunya. Al mateix temps crearà una base de dades dels pensadors medievals catalans.

Jaume Mensa va recordar que el 2010, durant la cloenda de la III Trobada, es va inaugurar el Centre Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova, impulsat per la Facultat de Teologia de Catalunya i per l'IEC, amb un objectiu precís: institucionalitzar l'estudi i l'edició de l'obra d'Arnau. És en aquest marc de col·laboració que, sota la direcció de Josep Perarnau, el projecte AVOThO va substituir l'antic projecte *Arnaldi de Villanova Opera Spiritualia.* Es va formar una biblioteca incipient, enriquida darrerament amb la deixa dels materials d'estudi de Mn. Josep Perarnau. La integració del Centre en el nou CFTMC serà oportuna, sobretot per a impulsar la col·laboració de i amb arnaldistes externs.

Fidora va remarcar que el CFTMC és pensat també per a informar sobre les recerques en curs del que va anomenar els autors que representen el dia a dia de l'elaboració i de la difusió del pensament medieval: els escotistes (Antoni Andreu, Pere Tomàs), els tomistes (Ferrer Català, Vicent Ferrer, Ramon Martí, Nicolau Eimeric), els lul·listes (Ramon Sibiuda, Vileta) i altres pensadors, com és ara Francesc Eiximenis, Joan Marbres, etc., sense oblidar els juristes. A redós del CFTMC, es podrà articular la investigació catalana sobre el pensament medieval d'una manera més eficaç i completa.

Balanç dels estudis arnaldians dels darrers 10 anys

A les 16,30, Jon Arrizabalaga i Jaume Mensa van fer balanç dels estudis arnaldians dels darrers 10 anys. Arrizabalaga va recordar que el projecte AVOMO, iniciat el 1974 per García Ballester, Juan Antonio Paniagua i Michael McVaugh, ha tingut continuïtat fins avui. Es va inspirar en el *Corpus medicorum Graecorum,* publicat a Berlín, i ja ha editat, precedides de l'estudi corresponent, vint-i-dues obres mèdiques arnaldianes autèntiques.

Jaume Mensa recordava que l'IEC havia manifestar des de la seva fundació un interès per Arnau de Vilanova que fins aleshores no s'havia donat mai a Catalunya. A part de seguir els estudis que es feien a l'estranger sobre Arnau, l'IEC va promoure l'aplec de documents històrics referents a Arnau i l'edició de la seva obra catalana. Els noms d'Antoni Rubió, Alòs-Moner i Faraudo de Saint-Germain representen la primera generació de l'IEC que treballa sobre Arnau; Miquel Batllori, Joaquim Carreras Artau i Joan Botam, la segona. Després de la guerra, i com a conseqüència de l'encàrrec que la UAI va fer a l'IEC d'editar l'obra espiritual d'Arnau, es va formar una comissió *ad hoc* i el 1950 Ramon Aramon va presentar un primer pla d'edició. El 1971 va sortir el primer volum i el 2002 el segon. Mentrestant, els anys 1980-1990, el projecte, liderat per Josep Perarnau, es va replantejar i va donar pas als AVOThO, que

ja ostenten tres títols, bo i esperant un quart títol a cura Jaume Mensa, un cinquè a cura de Barbara Scavizzi i la publicació, augurem que imminent, del *Diplomatari*, preparat per Josep Alanyà.

Sebastià Giralt va presentar el treball realitzat en els darrers anys en la base de dades *Arnau DB* (UAB), que aplega informació (obres, manuscrits, bibliografia) sobre Arnau de Vilanova.

Conferència inaugural del Dr. Francesco Santi

La intervenció del professor Francesco Santi va tenir la virtut de relligar d'una manera molt sintètica els diversos resultats de la recerca dels últims decennis sobre l'obra espiritual d'Arnau, resultats que no havien reeixit a oferir una visió de conjunt i encara menys a fer unitàriament comprensible la figura del metge i la de l'anunciador de la fi del món. Santi va esbossar una perspectiva hermenèutica inèdita per a comprendre el sentit i la direcció històrica de l'acció i l'obra teològica d'Arnau de Vilanova. Fins al moment present, Arnau havia estat vist com un opositor a l'Escolàstica i com un representant d'un corrent espiritual no coincident amb el de Joaquim de Fiore en l'epocalització de la història, però amb analogies pel que fa a la renovació de la vida cristiana i en la tensió dels temps darrers. Això dibuixava Arnau com un *out-sider,* difícil de classificar i àdhuc d'entendre en el context intel·lectual i social del seu temps, del qual al capdavall, per les seves preses de posició, en restava al marge. La clau per a interpretar el pensament i l'acció d'Arnau, segons Santi, és la comprensió correcta de la categoria de la profecia. La conferència, d'un valor programàtic impagable, presenta el component profètic de la vida i dels escrits d'Arnau en un marc històric i intel·lectual d'una extrema riquesa, lligant fenòmens com l'emergència de les *nationes,* l'impacte de la vida i la predicació de sant Francesc, la revolució en la vida cristiana menada pels ordes mendicants, tot plegat definint una etapa històrica de la vida cristiana caracteritzada per l'accés de tothom a la comprensió del cristianisme, proposat per sant Francesc en la seva simplicitat, i a la comprensió profètica del significat crucial del temps. L'anàlisi de la profecia segons Arnau porta Santi a veure una profunda unitat en la figura intel·lectual del metge, sotmès a la disciplina científica de la seva formació, i en el predicador profètic que no està disposat a renunciar a un saber pròpiament cristià sobre la història, arrelat en la ortopraxi i en la proximitat a Déu que aquesta dispensa. Francesco Santi proposava així per primer cop una perspectiva que permet de veure Arnau de Vilanova com una figura emblemàtica d'un canvi d'època. La recerca del futur sobre Arnau podrà enriquir o matisar algunes de les moltes consideracions esbossades magistralment per Francesco Santi, però no podrà recular de la perspectiva general en què la figura d'Arnau ha quedat situada, almenys fins que tots els aspectes hagin estat acuradament escatits. En tot cas, han quedat oberts punts de reflexió i estudi crucials, que bé podrien ésser l'objectiu d'una V Trobada.

II. Les sessions de treball

Durant la jornada de 6 d'octubre, es van fer les dues primeres sessions. A la primera, que va transcórrer entre les 16 i les 18 hores, i va ser moderada per Jon Arrizabalaga, es van presentar quatre ponències centrades en diverses obres mèdiques d'autoria arnaldiana o atribuïdes a Arnau de Vilanova.

La sessió primera va iniciar-la Sebastià Giralt (Universitat Autònoma de Barcelona) amb la presentació de la ponència *Comentaris perduts d'algunes de les* Medicationis parabole *d'Arnau de Vilanova. Estudi i edició*. El seu propòsit fou donar a conèixer el manuscrit de Salzburg, Salzburg Museum 2171, localitzat en el marc de les indagacions de Giralt lligades al projecte *Arnau DB*. El ms. conté diverses obres arnaldianes; entre elles hi ha un nou testimoni, més antic i extens, del *Commentum super quasdam parabolas*, una obra que Arnau va deixar inacabada, i que Juan Antonio Paniagua i Pedro Gil-Sotres estudiaren i editaren el 1993 (AVOMO, VI.2). Aquest text permet afegir als quinze comentaris ja coneguts de les *Medicationis parabole* nou comentaris més que fins ara eren desconeguts, on es dicten normes entorn del tractament mèdic, incloent-hi aspectes relatius tant a l'ètica professional com a l'ús de medicaments simples i compostos. Giralt, que estudia i edita aquests nous nou comentaris, justifica la seva autenticitat arnaldiana, i aprecia paral·lelismes clars entre els passatges referents als medicaments compostos i el primer capítol de l'*Antidotarium* atribuït a Arnau.

La següent intervenció va anar a càrrec de Sergi Grau Torras (Universitat Autònoma de Barcelona), que va presentar la ponència *El* Libellus de confortatione visus secundum sex res non naturales *atribuït a Arnau de Vilanova*, elaborada conjuntament amb Celia López (Universidad de Granada). Grau i López estan estudiant aquesta obra a partir de l'anàlisi comparada del contingut de tres testimonis manuscrits, preservats a les biblioteques del Vaticà (Pal. Lat. 1180), Innsbruck (Tirol, Universitäts und Landesbibliothek 455) i Munic (Bayerische Staatbibliothek Clm 7576), i del text publicat per Pierre Pansier (1903) a partir del manuscrit 173, perdut, de la Bibliothèque-Médiathèque de Metz. Prenent com a mostra el tractament dels accidents de l'ànima, la sisena *res non naturalis*, Grau i López apunten a l'autoria arnaldiana d'aquesta obra en el seu origen, per bé que després hauria estat reelaborada i editada per «algun dels seus amics i/o editors», tot d'acord amb un patró que, segons ha suggerit Michael McVaugh, seguiren també altres obres seves conservades entre els papers d'Arnau i que els seus companys de Montpeller decidiren posar en circulació. La confirmació d'aquesta autoria del *Libellus*, que Arnau hauria escrit el 1308 a petició del papa Climent V, quedaria pendent d'un estudi complet del seu contingut.

En tercer lloc, Fernando Salmón (Universidad de Cantabria) va presentar la ponència *Revisiting the Arnaldian authorship of the Commentary on the* De morbo et accidenti. Salmón, la tesi doctoral del qual es va centrar en l'estudi i la transcripció del llibre IV d'aquest comentari al *De morbo et accidenti*

de Galè a partir d'un manuscrit *unicum* (Cracòvia, Jagiellonian Library 781), havia abordat aquesta qüestió en la ponència presentada, juntament amb Luis García Ballester i Eustaquio Sánchez Salor, a la Primera Trobada d'Estudis sobre Arnau de Vilanova el 1994. Salmón ha decidit ara explorar aquesta qüestió des d'una perspectiva diferent, tenint en compte algunes peces d'informació aparegudes des de llavors. Certament, continua sense haver-hi cap nova evidència sobre l'autoria arnaldiana d'aquest comentari. Tanmateix, la lectura del comentari al *De morbo et accidenti* de Galè, que Gentile da Foligno va acabar de redactar a Pàdua el 1345, ha permès a Salmón traçar un llinatge de comentaris procedents de la facultat de medicina de Bolonya —adscrits a Bartolomeo da Varignana, Antonio da Parma, Dino del Garbo i Alberto da Bologna— que permetria revisar el comentari del còdex de Cracòvia en diàleg amb aquesta tradició. Salmón conclou la presentació animant les noves generacions a emprendre aquesta tasca pendent.

La darrera intervenció de la sessió va anar a càrrec de Jordi Bossoms i Costa (Universitat Autònoma de Barcelona), que va presentar la seva ponència *D'Hippocrates a Arnau de Vilanova? Aproximació a l'*Abbreviacio regiminis acutorum, un dels tres textos atribuïts a Arnau que giren al voltant del *Regimen acutorum* hipocràtic. El seu estudi exhaustiu d'aquesta obra, que també és coneguda com a *Compendium regimenti acutorum*, es fonamenta en una tradició textual força sòlida, tant pel nombre apreciable de còpies manuscrites romases com per haver estat inclosa a diverses edicions renaixentistes dels *Opera Arnaldi*. A través d'ell, Bossoms es proposa abordar tant la debatuda qüestió de la rellevància d'aquest i d'altres escrits hipocràtics a les facultats de medicina medievals, com llur autoria atribuïda a Arnau. No debades, el *Regimen acutorum morborum*, entre altres obres hipocràtiques, formà part de la col·lecció coneguda com a *Ars medica* o *Articella* que tant va circular com a base de l'ensenyament de la medicina a les universitats europees entre els segles XIII i XVI.

* * *

La segona sessió va començar a les 18,30 h. amb la intervenció de Josep Alanyà (Arxiu de la Catedral de Tortosa), *Els documents arnaldians de l'Arxiu Capitular de València i de Santa Maria la Major de Morella.* L'objecte del treball és l'estudi i l'anàlisi de la procedència i contingut dels documents arnaldians de la catedral de València, classificats segons llur cronologia i contingut. Detalla les deduccions que s'hi apunten sobre la persona, l'origen, la família i els béns, mobles i immobles, de mestre Arnau de Vilanova. Centra l'interès en la geografia arnaldiana de València, això és, en les finques rústiques que mestre Arnau posseïa a les rodalies de la ciutat de València, en aquelles altres sobre les quals tenia carregats censals i censos que cobrava, comprava i venia, i en la pobla que va fer construir dins la mateixa ciutat. S'hi destaca l'estudi del testament del mestre, l'inventari dels béns mobles, l'herència i la marmessoria encomanada per Arnau al canonge Ramon Conesa, paborde de la Pia Almoi-

na de la Seu valentina. Acaba l'exposició amb una notícia sobre els dos documents arnaldians existents a Santa Maria la Major de Morella i la seva situació actual.

Theo Falke, de Leiden, no va poder assistir a la sessió. Prèviament havia enviat la seva ponència, *The Parisian censure of Arnau de Vilanova (August 1300)* i fou llegida per Fernando Salmón. Segons el Dr. Falke, l'Europa medieval ens ha llegat una gran quantitat de materials d'arxiu que poden ésser molt útils per tal d'elaborar un estudi prosopogràfic de les persones relacionades amb Arnau de Vilanova. Theo Falke, concretament, va presentar alguns dels documents que ajuden a comprendre l'empresonament d'Arnau de Vilanova a París per part de l'oficial del bisbat. Aquest fet lamentable va ocórrer en el transcurs de la seva missió, en nom dels reis Jaume II de Catalunya-Aragó i de Jaume II de Mallorca, davant el rei Felip IV de França. Theo Falke va presentar també els documents que fan fe d'una trobada entre el metge català i el rei de França a Becoiseau, l'agost de 1300.

Seguidament Rafael Ramis Barceló (Universitat de les Illes Balears), va presentar les seves *Referències esparses a Arnau de Vilanova durant l'època moderna: materials d'estudi.* La presència o la memòria d'Arnau de Vilanova durant l'època moderna és un àmbit d'estudi encara bastant desconegut. En aquest àmbit, l'autor ja havia preparat sengles estudis sobre la recepció arnaldiana en la teologia escolàstica i en el pensament reformat —Sebastià Giralt ja havia encetat aquesta línia de recerca—, però encara romanen molts viaranys gairebé inexplorats.

Ramis hauria volgut oferir un estudi complet, com havia fet en les dues ocasions anteriors, sobre una temàtica concreta, bo i confessant que encara no ha pogut resseguir amb prou cura dues de les línies més fructíferes que ha trobat: una és l'estudi de la recepció de l'obra mèdica i de la filosofia natural arnaldiana al segle XVI, i l'altra, la projecció de l'arnaldisme en el pensament jurídic i en la medicina legal. Aquestes dues direccions temàtiques encara requeriran anys d'estudi.

Ramis ha aplegat un conjunt de dades esparses trobades durant els darrers anys, que complementen els seus estudis anteriors i obren noves vies. Tal com va publicar tres conjunts de referències inexplorades i desconegudes a Ramon Llull al segle XVI, voldria fer el mateix sobre Arnau de Vilanova, encetant el que, tal volta, sigui el primer d'altres reculls de dades.

El conjunt d'aquestes aportacions, en si mateix, no resulta significatiu, però cadascuna de les referències permet als investigadors resseguir un fil que pot resultar fructífer. En tot cas, per la seva composició heterogènia, aquestes al·lusions tenen un valor distint per a cada arnaldista. L'objectiu és oferir-les com a petites troballes, punts de partida, tal volta, de noves recerques. Per aquesta raó, no s'ha centrat en un període molt definit, sinó que ha volgut abastar tota l'època moderna. La mancança d'especialització temàtica, tot i les freqüents coincidències, permet que aquest treball sigui una molt modesta aportació a la base de dades que algun dia s'hauria de crear sobre l'arnaldisme

modern, dins la *Arnau DB. Corpus digital d'Arnau de Vilanova*, seguint les petjades de la *Ramon Llull DB*, o altres models igualment vàlids.

Cal indicar que les referències només corresponen a textos impresos, de manera que queda descartada tota la recerca sobre els manuscrits, una tasca, no obstant això, essencial per a tenir una idea certa de l'abast de l'arnaldisme modern. Tot i que la majoria de textos són en llatí, també n'hi ha un grapat en francès, anglès, italià i castellà. Diguem, per tant, que és una contribució humil de petites pistes sobre l'arnaldisme modern, un camp fecund i fascinant.

Ramis ha presentat un total de 31 obres amb una o més referències arnaldianes. Tot i que la major part de les fonts siguin en llengua llatina, n'hi ha també en vernacle. Els temes, essencialment, es poden dividir en tres grups: en primer lloc, l'Arnau alquimista, gairebé sempre devora Llull; en segon lloc, el reformador espiritual, precursor del calvinisme; i, finalment, l'home que va predir la vinguda de l'Anticrist per l'any 1345. Hi ha al·lusions tant a l'arnaldisme espiritual com a l'alquímic, sovint barrejades, com passa, per exemple, dins l'obra de Johann Geiler von Kaysersberg.

Conviuen, dins aquest conjunt de referències, autors d'orientació molt diversa: humanistes com Christoph Flurheim, Konrad Heresbach o Conrad Wimpina; metges com La Mesnardière; metges i demonòlegs com Johann Weyer o Reginald Scot; teòlegs com Lambert Daneau o Melchior Douzetemps; inquisidors com Damiano Rossi; filòsofs i juristes com Jean Bodin o Pierre de Grégoire, filòsofs com Gassendi, Caramuel, Du Hamel o Boureau-Deslandes; historiadors com Martin Richter, Crisòstom Henríquez, Amat de Graveson; geògrafs i astrònoms com Antoine de Laval, Giovanni Battista Riccioli, Wojciech Tylkowski o enciclopedistes com Tommaso Garzoni.

Les referències tenen un valor desigual, I són pistes petites per a la construcció de la història de l'arnaldisme modern, tema que encara exigeix recerques acurades. Les investigacions del futur ajudaran a contextualitzar les dades esparses que ara es presenten com a estímul d'aquesta recerca.

A parer de Ramis un repositori d'autors arnaldistes moderns seria un instrument utilíssim, que il·luminaria no només la història de la ciència, sinó també la de la filosofia, de la teologia i altres àmbits de pensament i de la cultura. Recollint els resultats de les precedents Trobades arnaldianes, i amb les aportacions del darrer decenni es podria oferir ja un conjunt ben respectable de materials, dels quals —per llur dispersió— de vegades no en poden fruir tots els investigadors. Aquest és el desig de Ramis i, en definitiva, creu que —juntament amb les actes— seria el fruit més esponerós d'aquest col·loqui.

* * *

La sessió tercera, celebrada el 7 d'octubre entre les 16 i les 18 hores, i que va ser moderada per Jordi Gayà, va incloure la presentació de les ponències de Maria Cabré, Jaume Mensa i Valls i Antoine Calvet.

Maria Cabré Duran (Universitat de Girona) va exposar *Els problemes relacionats amb el tractat* De mysterio cymbalorum Ecclesiae *d'Arnau de Vilanova i la seva transmissió textual.* En un primer pas recordava que el *De mysterio* (1301) havia estat precedit pel *De tempore adventus Antichristi* (1299-1300) i que després la temàtica proseguiria amb la *Philosophia catholica et divina* (1303). Si el *De tempore adventus Antichristi* va causar les dificultats que va tenir Arnau amb l'autoritat doctrinal eclesiàstica, el *De mysterio* procurava buscar una formulació més acadèmica i menys polèmica de la mateixa tesi escatològica, és a dir, una exposició que fos més acceptable i adequada a l'estil dels tractats teològics de l'època.

L'any 1305, Climent V va determinar la reserva de les obres arnaldianes a la Santa Seu. Mort el papa, el 1316 es va publicar una sentència condemnatòria durant el papat de Joan XXII, que prohibia la tinença i la lectura de les obres arnaldianes sobre escatologia. La sentència també reprovava algunes proposicions de la doctrina reformista i espiritual d'Arnau. Amb aquesta sentència, es reobria la polèmica generada pels tractats escatològics *De tempore adventus Antichristi* i *De mysterio cymbalourm*.

En un segon moment, Maria Cabré exposava el contingut del *De mysterio.* La tesi central és que l'Anticrist arribarà devers 1376; el fonament d'aquesta veritat es troba esbrinant les escriptures; la conseqüència és que cal prepararse per a no ésser seduït per les seves arts i manyes. I després Arnau es defensa dels atacs dels teòlegs.

El tercer i gran moment de l'exposició de Maria Cabré fou la presentació dels manuscrits que transmeten l'obra, en total dotze, descrits pertinentment. Després va assenyalar els criteris seguidors per a obtenir una edició del *De mysterio* que permeti descobrir en quin sentit Arnau va configurar i perfeccionar la nova formulació de la seva tesi escatològica. L'estudi dels textos, entre d'altres coses, constituirà una oportunitat per conèixer les relacions que mantenen alguns dels manuscrits més rellevants de l'obra teològica d'Arnau de Vilanova i així poder-ne reconstruir part de la seva tradició textual.

La ponència de Jaume Mensa versava sobre *La crítica d'Henry of Harclay al càlcul apocalíptic arnaldià.* En resum, Mensa exposava que el canceller de la Universitat d'Oxford Henry of Harclay, l'any 1313, va dedicar bona part de la qüestió *Utrum astrologi vel quicumque calculatores possint probare 2m advendum Christi* (*Quaestio I*, de les *Ordinary Questions)*, a refutar el càlcul apocalíptic que Arnau de Vilanova (*Arnaldus de Novavilla, medicus de Montepessulano*) divulgà a París l'any 1300, és a dir, el *Tractatus de tempore adventus Antichristi*. Harclay qualificà el càlcul apocalíptic arnaldià d'herètic i d'irracional, i de procedència jueva (Arnau de Vilanova seria un criptojueu). Certament, el càlcul arnaldià és documentat en fonts jueves anteriors o contemporànies, però no hi ha cap raó per afirmar que Arnau de Vilanova fos un criptojueu. Henry of Harclay no justifica ni argumenta la seva doble i principal acusació.

La reacció de Harclay confirma l'interès que despertà la proposta apocalíptica arnaldiana: a més de les respostes immediates dels teòlegs de París (Joan de París, Pere Cros d'Alvèrnia) o de les imminents dels teòlegs catalans i occi-

tans: Bernat de Puigcercós, Joan Vigorós, Martín de Ateca, altres professors i autors de renom (Nicolau de Lira, Guiu Terrena i Henry of Harclay) dedicaren algun escrit a discutir la proposta apocalíptica arnaldiana.

Antoine Calvet va llegir la ponència *La presence du médecin alchimiste le pseudo-Arnaud de Villeneuve dans le manuscrit de la Bibliothèque de l'Arsenal 2872: médecine, alchimie, philosophie*. El seu focus d'atenció foren els textos de contingut alquímic que inclou el manuscrit 2872 d'aquesta biblioteca parisenca, l'anàlisi minuciosa del qual ha portat Calvet a assenyalar la seva inscripció en el mateix corrent d'idees, usos i pràctiques desenvolupades durant els segles XIV i XV, que Chiara Crisciani ha estudiat en els seus treballs sobre l'alquímia mèdica. Calvet hi aprecia la presència d'Arnau de Vilanova com a suposat autor fonamental de textos mèdics tant com d'alquímics.

* * *

La quarta sessió va reprendre a les 18,30 i fou moderada per Joan Torra. Jaume de Puig la va encetar amb *La recepció d'Arnau de Vilanova en l'erudició francesa del segle XIX.* Precedida per una tradició abundosa de referències de tot tipus, en general poc crítiques, que va des del segle XVI al XVIII, l'erudició francesa del segle XIX esguarda tothora Arnau de Vilanova com un metge famós i com un alquimista. Per sort, Barthélemy Hauréau es va interessar per la figura d'Arnau i l'any 1881 en va publicar un estudi de cent pàgines al volum XXVIII de l'*Histoire Littéraire de la France.* A part d'aclarir amb rigor i coherència el que aleshores se sabia sobre la vida d'Arnau de Vilanova, la part fonamental del seu treball és dreçar un catàleg crític des del punt de vista bibliogràfic, que deixa de banda i no s'interessa per la crítica textual. Comença examinant primer les obres impreses i secundàriament les inèdites, és a dir, les que han romàs manuscrites. La intuïció d'Hauréau i el seu coneixement dels formidables fons d'impresos i de manuscrits de les biblioteques de París, començant per la Bibliothèque Nationale, van donar com a resultat un catàleg de 123 ítems, llista sense precedents fins aleshores i que faria autoritat ben bé fins a mitjan segle XX. Hauréau és el primer que esmenta molts manuscrits arnaldians de França, d'Anglaterra i d'Itàlia, alguns d'ells coneguts només per catàlegs o per altres menes de notícia. Des d'una mentalitat positiva, laica i rigorosa, sense estar en possessió de tècniques refinades d'escola, va orientar els estudis arnaldians del futur en el sentit de valorar positivament l'obra mèdica d'Arnau, sospitar sistemàticament de l'autenticitat de les obres alquímiques que porten el seu nom, i assenyalar les obres espirituals d'Arnau com un camp d'estudi tan mal conegut com interessant de conèixer. És curiós de constatar que els AVOMO, els AVOThO i les *Trobades* han seguit fil per randa les orientacions que es desprenien del treball d'Hauréau com a tasca pendent: aprofundir la biografia, plantejar les qüestions d'autenticitat en l'obra mèdica, la teològica i l'alquímica.

Finalment Maria Cristina Pascerini va parlar de *La recepción de Arnau de Vilanova en Menéndez Pelayo.* Segons Pascerini, les investigacions de Menén-

dez Pelayo sobre Arnau de Vilanova van ésser el resultat de factors diversos: a part del seu interès personal i del treball esmerçat, hi van pesar les indicacions oportunes dels seus mestres, la generositat d'alguns bibliotecaris i els seus contactes amb d'altres estudiosos. És per això que les investigacions es van gestar durant un període de temps força llarg. El 1879, ja catedràtic, va publicar *Arnaldo de Vilanova, médico catalán del siglo* XIII, convertida l'any sobre en un capítol de la *Historia de los heterodoxos españoles.* L'autora, doncs, consagra el seu treball a esbrinar per quins camins Menéndez y Pelayo es va interessar per la figura d'Arnau i de quina manera progressava el coneixement que anava adquirint sobre Arnau o com l'actualitzava en les reedicions de la seva obra. Estudia, doncs, els seus contactes amb Antoni Elias de Molins (1850-1909), a través de José Ramón Luanco, antic tutor de don Marcelino a Barcelona, i com des de la *Revista Histórica Latina* que dirigia Elías de Molins va començar el debat sobre la pàtria d'Arnau, amb la participació d'Antoni de Bofarull, Manuel Milà i Fontanals i Luanco. És possible que aquest hagués cridat l'atenció de Menéndez sobre Arnau, en el context de la necessitat d'investigar la bibliografia científica espanyola. Pascerini descrivia amb gran luxe de detalls com Menéndez es va fixar definitivament en Arnau de Vilanova en el moment d'emprendre els *Heterodoxos,* i recollia tots els esments d'Arnau que a partir d'aquell moment va fer aquí i allà.

El febrer de 1877 Menéndez Pelayo ja havia descobert el ms. Vat. lat. 3824 de la Biblioteca Apostolica Vaticana i s'adonava que allí hi havia tota l'obra teològica arnaldiana. L'octubre del mateix any trobava tres inèdits arnaldians a l'ACA de Barcelona, que li va assenyalar Bofarull. El 1879 Morel-Fatio, des de la BNF, li donava més indicacions. Finalment el 1880 surt el primer volum dels *Heterodoxos,* amb el capítol sobre Arnau de Vilanova. L'aportació de Menéndez se centrava sobretot en l'estudi i valoració de les informacions del ms. Vat. lat. 3824, que li va revelar la talla del personatge. Bibliògraf voraç, Menéndez va saber sintetitzar i enriquir la biografia i el pensament d'Arnau, com mai no havia fet ningú abans d'ell. Després dels *Heterodoxos,* don Marcelino va al·ludir al *De amore heroico* arnaldià en el primer tom de la *Historia de las ideas estéticas en España* (1883) i va incloure l'obra d'Arnau en l'*Inventario bibliográfico de la ciencia española* afegit a la tercera edició de la *Ciencia española*. Finalment, Pascerini ressenyava la repercussió dels estudis de Menéndez y Pelayo en tota la recerca posterior.

III. Cloenda

La darrera sessió, del dia 4 de novembre, presidida pels doctors Armand Puig (rector de l'AUSP) i Jaume Guillamet (president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials), fou dedicada a: *a*) presentar les conclusions (Jon Arrizabalaga, Jaume de Puig), *b*) la conferència de clausura, del Dr. Michael McVaugh, i *c*) cloure l'acte, per part del president Guillamet.

Conclusions

Pel que fa a les conclusions generals, la IV Trobada, molt eclèctica, ha obert alguns problemes:

La necessitat de disposar d'instruments eficaços d'accés al coneixement de mss. mèdics i de lèxics mèdics, bo i sabent que aquests darrers s'han de manejar amb cautela.

La necessitat d'aprofundir la recepció de la figura d'Arnau en les col·leccions de mss. i d'impresos antics referents a matèries afins a la medicina, a l'(al)química, a la filosofia hermètica, etc.

La necessitat de completar les referències erudites a Arnau en època moderna.

La necessitat d'estudiar els comentaris a obres arnaldianes o a obres que als ulls del comentador passen com arnaldianes.

Conferència de clausura del Dr. McVaugh

La conferència de clausura de la Trobada va anar a càrrec de Michael McVaugh. Michael McVaugh va centrar l'atenció en els treballs d'Arnau dels quals se n'han preservat pocs o cap manuscrit i no han estat mai esmentats en altres obres seves autèntiques. McVaugh defensà que molts d'aquests textos semblen una mena de llegat (*Nachlässe*) consistent en escrits no llestos per a ser difosos —perquè estaven o bé inacabats, o bé no suficientment polits al seu criteri—, els quals van trobar-se entre els seus papers quan Arnau va morir i només circularen de forma limitada per part d'editors amics. Aquest grup d'escrits hauria estat dipositat en diversos llocs on Arnau hauria residir al llarg de la vida. McVaugh en contempla tres: València, Montpeller i Messina, tot i que en aquest darrer cas per mitjà de Nàpols, lloc on vivia Joan Blasi, cirurgià, nebot seu i hereu d'aquestes obres.

McVaugh presentà diverses proves directes i indirectes per mostrar aquesta hipòtesi estimulant que obre perspectives noves de recerca en els estudis arnaldians i eixampla l'horitzó de les investigacions encaminades a autentificar com a arnaldianes obres noves que fins ara formaven part dels grups d'obres atribuïdes o dubtoses, segons la classificació que Juan Antonio Paniagua va oferir a la Trobada de 1994.

Cloenda

Tancà l'acte el president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans, Jaume Guillamet Lloveras, que felicità els participants per l'alt nivell de les seves aportacions en aquest fòrum acadèmic.

Es congratulà de la col·laboració de la Secció amb l'Ateneu Universitari de Sant Pacià en aquesta activitat, quina continuïtat al llarg dels anys assegu-

ra el relleu de generacions successives d'investigadors en els treballs d'estudi i reflexió entorn de la figura històrica d'Arnau de Vilanova, amb el desig de veure aviat la publicació de les actes, que es durà a terme des del servei editorial de l'Institut.

El president Guillamet tingué unes paraules sentides de record per mossèn Josep Perarnau, membre emèrit de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC, que per la seva avançada edat no ha pogut participar personalment en aquesta edició de la Trobada. Evocà la coneixença que en féu els primers anys 1970 a la redacció del diari *Tele/eXprés*, on el sacerdot i teòleg exercí el seu mestratge intel·lectual i humà, sempre ple de cordialitat i bonhomia, sobre els joves periodistes amb qui compartia la reflexió periodística sobre les qüestions llavors candents del paper del cristianisme postconciliar en la societat catalana i l'adaptació d'aquesta als reptes de la transició democràtica espanyola.